

POSTANOWIENIE

Dnia 13 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło

w sprawie z odwołania M. K.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Zielonej Górze
o wysokość emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 grudnia 2023 r.,
zażalenia odwołującej się na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z dnia 30 grudnia 2022 r., sygn. akt III WSC U 112/22,

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Poznaniu postanowieniem z 30 grudnia 2022 r. sprawdził i ustalił wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 75 zł i odrzucił skargę kasacyjną ubezpieczonej M. K. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 4 sierpnia 2022 r. oraz zasądził od odwołującej się na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Zielonej Górze kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 4 sierpnia 2022 r. oddalono apelację ubezpieczonej M. K. od wyroku Sądu Okręgowego w Zielonej Górze z 12 stycznia 2022 r. Odwołująca się, reprezentowana przez fachowego pełnomocnika, złożyła skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji, w której wartość przedmiotu zaskarżenia określiła na kwotę 82.473 zł. W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej

odrzućcie, domagając się sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia, która zdaniem Zakładu wynosi 75 zł.

Sąd Apelacyjny zauważył, że niniejsza sprawa jest sprawą o wysokość świadczenia emerytalnego, w której o dopuszczalności skargi kasacyjnej decyduje – zgodnie z art. 398² § 1 k.p.c. - wartość przedmiotu zaskarżenia nie niższa niż dziesięć tysięcy złotych. W ocenie Sądu drugiej instancji, szczegółowo wyliczona przez organ rentowy w odpowiedzi na skargę kasacyjną ubezpieczonej wartość przedmiotu zaskarżenia, będąca różnicą w wysokości emerytury skarżącej, wynosi 75 zł. Skarga kasacyjna, jako niedopuszczalna, podlega zatem odrzuceniu z mocy art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Ubezpieczona wniosła zażalenie na powyższe postanowienie, zarzucając naruszenie przepisów postępowania: art. 398² § 1 w związku z art. 25 § 1 w związku z art. 19 § 1 k.p.c., przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na ustaleniu, że wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi 75 zł i czyni skargę kasacyjną niedopuszczalną ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia nieprzekraczającą dziesięciu tysięcy złotych, podczas gdy w sprawie o sporne roszczenie pieniężne (świadczenia emerytalne) należne za okres przeszły wartość przedmiotu zaskarżenia (82.473 zł) stanowi kwota pieniężna zliczonych roszczeń i wyliczonych w postulowanej przez odwołującą się wysokości, z pominięciem spornej denominacji dokonanej przez organ rentowy.

Odwołująca się wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania zażaleniowego.

Żaląca się zauważyła, że istotą sporu w niniejszej sprawie jest suma podlegających wypłacie i zdenominowanych przez organ rentowy w 2020 r. do wartości 74,26 zł roszczeń pieniężnych (świadczeń emerytalnych za okres 26 miesięcy) należnych ubezpieczonej za okres wstrzymania wypłaty emerytury (od lutego 1987 r. do marca 1989 r.), wypłaconych w 2020 r. w wyniku wygrania przez odwołującą się sporu sądowego o wstrzymanie wypłaty emerytury w latach 1987-1989. Łączna kwota wstrzymanych świadczeń emerytalnych za cały okres wyniosła 700.988,00 zł (bezsporne), zdenominowana następnie przez organ rentowy (co jest istotą sporu w sprawie) do łącznej wysokości 70,10 zł za cały okres.

Przedmiotem sporu jest także łączna kwota należnego ubezpieczonej zwiększenia osłonowego wynosząca 41.600,00 zł (bezsporne), zdenominowana przez organ rentowy do łącznej wysokości 4.16 zł za cały okres. Oparta o przedłożone przez pełnomocnika żalące się zestawienie wartości przedmiotu zaskarżenia opiewa na kwotę 82.472,82 zł i stanowi sumę postulowanej wysokości roszczeń pieniężnych niewypłaconych w całości za okres od lutego 1987 r. do marca 1989 r. Skoro dochodzone przez ubezpieczoną roszczenia obejmują okres wsteczny, ustalenie wartości przedmiotu zaskarżenia powinno odbywać się według zasad wynikających z art. 19 § 1 k.p.c. Pominięcie przez Sąd drugiej instancji istoty sporu oraz charakteru prawnego dochodzonych przez odwołującą się roszczeń pieniężnych każe powątpiewać w trafność dokonanego przez ten Sąd ustalenia wartości przedmiotu zaskarżenia.

Organ rentowy w odpowiedzi na zażalenie wniósł o jego oddalenie i zasądzenie od ubezpieczonej kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Analizę prawidłowości zaskarżonego postanowienia rozpocząć wypada od przytoczenia treści art. 398² § 1 k.p.c., zgodnie z którym skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych - niższa niż dziesięć tysięcy złotych. Jednakże w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Przepis art. 476 § 2 i 3 k.p.c. wyjaśnia ustawowe pojęcia spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, stanowiąc w § 2 pkt 2, iż należą do nich między innymi sprawy, w których wniesiono odwołanie od decyzji organów rentowych, dotyczących emerytur i rent. Zakres rozpoznania i orzeczenia (przedmiot sporu) w tych sprawach wyznaczony jest zatem w pierwszej kolejności przedmiotem decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 maja 1999 r., II UZ 52/99,

OSNAPiUS 2000 nr 15, poz. 601), a w drugim rzędzie przedmiotem postępowania sądowego, określonego zakresem odwołania od decyzji organu rentowego do sądu (postanowienie Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2006 r., II UZ 1/06, niepublikowane).

Należy podkreślić, że wszystkie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są co do zasady sprawami o prawa majątkowe i tak należy je traktować. Pośrednio wynika to z art. 398² § 1 k.p.c. Z literalnego brzmienia przepisu można wyprowadzić wniosek, że wymienione w nim kategorie spraw mają charakter majątkowy, jednak wartość przedmiotu zaskarżenia nie determinuje dopuszczalności skargi kasacyjnej, która w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przysługuje co do zasady wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi co najmniej 10.000 zł.

Skoro sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są sprawami o prawa majątkowe, to znaczy, że możliwe (a w niektórych przypadkach konieczne) jest oznaczenie w nich wartości przedmiotu sporu oraz wartości przedmiotu zaskarżenia, a sądy kolejnych instancji mają obowiązek egzekwowania od stron oznaczenia tej wartości oraz uprawnienie do weryfikacji podanych kwot.

Wartości przedmiotu zaskarżenia kasacyjnego nie jest przy tym tożsama z wartością przedmiotu sporu. Związek między tymi dwoma pojęciami polega na tym, że wartość przedmiotu zaskarżenia nie może przekraczać wartości przedmiotu sporu ani wartości przedmiotu zaskarżenia w postępowaniu apelacyjnym (chyba że nastąpiło rozszerzenie powództwa), może być jednak od nich niższa (postanowienie Sądu Najwyższego z 22 kwietnia 2002 r., II UZ 11/02, Prok. i Pr.-wkładka 2002 nr 11, poz. 45). W sporach sądowych o wysokość powtarzających się świadczeń z ubezpieczenia społecznego wartość przedmiotu sporu stanowi obliczona za okres jednego roku, stosownie do wskazań zawartych w art. 22 k.p.c., różnica pomiędzy hipotetyczną kwotą renty (emerytury), jaką skarżący otrzymywałby, gdyby jego żądanie ustalenia wysokości świadczenia zostało uwzględnione, a rentą (emeryturą) w kwocie faktycznie pobieranej (postanowienia Sądu Najwyższego: z 8 stycznia 1997 r., II UK 40/96, OSNAPiUS 1997 nr 16, poz. 301; z 18 października 2000 r., II UZ 123/00, OSNAPiUS 2002 nr 15, poz. 370; z 21 lipca 2003 r., II UZ 45/03, OSNP 2004 nr 11, poz. 200; z 23 listopada 2007 r., II UZ 30/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 54 i z 2 października 2009 r., II UZ 30/09, LEX

nr 583822). Jak zaś wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z 18 października 2012 r., III UZP 3/12 (OSNP 2013 nr 9-10, poz. 112), w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych, której przedmiotem jest zmiana wysokości świadczenia powtarzającego się, wartość przedmiotu zaskarżenia (art. 398² § 1 zdanie pierwsze i drugie k.p.c.) ustala się na podstawie art. 22 k.p.c. w odniesieniu do świadczeń przyszłych, a w odniesieniu do świadczeń zaległych - na podstawie art. 19 § 1 k.p.c. W razie dochodzenia świadczeń przyszłych i zaległych stosuje się art. 21 k.p.c.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego badanie wartości przedmiotu zaskarżenia podanej w skardze kasacyjnej ma na celu sprawdzenie, czy skarga kasacyjna jest dopuszczalna ze względu na minimalną wartość zaskarżenia wymaganą od skargi kasacyjnej przez art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c. i nie może być utożsamiane ze sprawdzeniem wartości przedmiotu sporu, o którym stanowią art. 25 k.p.c. i art. 26 k.p.c. O ile bowiem przepisy te wyrażają potrzebę ustabilizowania w postępowaniu cywilnym wartości przedmiotu sporu na potrzeby określenia właściwości rzeczowej sądu i wysokości należnych opłat sądowych, o tyle - gdy chodzi o określenie wartości przedmiotu zaskarżenia na użytek ustalenia dopuszczalności skargi kasacyjnej - potrzeba taka nie występuje, ważne jest natomiast, by rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy podlegały jedynie te skargi kasacyjne, których dopuszczalność przewidują przepisy procesowe, a nie niewłaściwe określenie wartości przedmiotu sporu przez stronę na wcześniejszym etapie postępowania sądowego. W rezultacie nawet brak sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia podanej w apelacji nie eliminuje możliwości weryfikacji prawidłowości podanej wartości przedmiotu zaskarżenia w skardze kasacyjnej (postanowienia Sądu Najwyższego: z 6 marca 2018 r., II UZ 119/17, LEX nr 2456371; z 11 września 2013 r., II UZ 45/13, LEX nr 1375203; z 11 maja 2022 r., II UZ 18/21, LEX nr 3435878). Należy przy tym pamiętać, że sąd drugiej instancji nie tylko jest uprawniony, lecz wręcz zobowiązany do sprawdzenia - w razie wątpliwości - wskazanej w skardze wartości przedmiotu zaskarżenia. Uprawnienie sądu obejmuje nie tylko skontrolowanie danych składających się na tę wartość, lecz także sposobu jej obliczenia, natomiast nie nakłada powinności jej samodzielnego ustalania. W sprawach o świadczenia emerytalno-rentowe zwrócenie się do organu rentowego o ustosunkowanie się do wskazanej w skardze kasacyjnej wartości

przedmiotu zaskarżenia jest uprawnionym sposobem jej weryfikacji (postanowienie Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2011 r., II UZ 27/11, LEX nr 1106736).

Wypada przypomnieć, że we wcześniejszym orzecznictwie nie było zgodności co do charakteru postępowania w przedmiocie kontroli dopuszczalności skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę wartości przedmiotu zaskarżenia. Część orzecznictwa opowiadała się za stanowiskiem, zgodnie z którym, wskazanie przez stronę w skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia oderwanej w sposób widoczny na pierwszy rzut oka od obiektywnych kryteriów określających sposób jej obliczenia, należy uznać za brak formalny skargi kasacyjnej. Dopiero przedstawienie sposobu obliczenia tej wartości umożliwia jej sprawdzenie we wskazanym wyżej trybie. W konsekwencji skarga kasacyjna podlega odrzuceniu, jeżeli mimo wezwania sądu do podania podstawy i sposobu wyliczenia wartości przedmiotu zaskarżenia, strona sposobu tego nie wskazała bądź wskazała go niewłaściwie (pozornie), w oderwaniu od obiektywnego kryterium i podstaw, na których winno być oparte obliczenie oraz nieadekwatnie do przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną (postanowienia Sądu Najwyższego: z 19 marca 1999 r., I PKN 6/99, niepublikowane; z 13 maja 2005 r., II UZ 25/05, OSNP 2005 nr 23, poz. 383; z 27 lutego 2007 r., II UZ 67/06, OSNP 2008 nr 9-10, poz. 151; z 9 kwietnia 2009 r., OSNP 2010 nr 23-24, poz. 299; z 10 lutego 2010 r., II UZ 55/09, LEX nr 621342; z 22 czerwca 2011 r., II UZ 20/11, LEX nr 1068051 oraz uchwała z 29 lipca 2003 r., III PZP 10/03, OSNP 2004 nr 3, poz. 43). Według drugiego stanowiska, nawet wyraźnie błędne określenie przez stronę skarżącą wartości przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną spełnia natomiast wymaganie oznaczenia tej wartości wynikające z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, z tym, że sąd dokonujący kontroli dopuszczalności skargi może, po sprawdzeniu tej wartości stosownie do art. 25 k.p.c., odrzucić ją jako niedopuszczalną z powodu zbyt niskiej wartości przedmiotu zaskarżenia - lub 3 k.p.c. (postanowienia Sądu Najwyższego: z 2 kwietnia 1998 r., OSNAPiUS 1999 nr 8, poz. 291; z 23 kwietnia 1999 r., II UZ 39/99, OSNAPiUS 2000 nr 20, poz. 768; z 17 maja 2006 r., II PZ 18/06, OSNP 2007 nr 9-10, poz. 137; z 25 września 2007 r., I UZ 20/07, niepublikowane; z 21 września 2011 r., II PZ 22/11, LEX nr 1108549).

W postanowieniu z 19 lutego 2014 r., II UZ 74/13 (OSNP 2015 nr 7, poz. 104) Sąd Najwyższy wyraził z kolei pogląd prawny, w myśl którego samo wskazanie przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną stanowi spełnienie wymagania formalnego stawianego przez ten przepis, który w tym zakresie wymaga jedynie oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia. Na tym etapie, kontrola ogranicza się do zachowania wymagań formalnych, niedopuszczalna jest natomiast kontrola merytoryczna. Nie ma zatem podstaw do uznania, że elementem określenia rozważanej wartości jest wskazanie i wyjaśnienie przyjętej metody wyliczenia wartości przedmiotu sporu. Wymaganie wskazania przez stronę tej wartości nie może być też rozumiane jako podanie wartości, która nie będzie mogła być zakwestionowana przez sąd lub drugą stronę procesu. Stawianie takiego wymagania, byłoby nieuzasadnione. Nie wynika ono również z przepisów prawa. W szczególności sprecyzowaniu tej wartości w przypadkach rodzących wątpliwości służy możliwość jej sprawdzenia przez sąd w trybie określonym w art. 25 § 1 k.p.c. Przyjęcie takiej wykładni nie zagraża celom kontroli dopuszczalności skargi kasacyjnej, ponieważ w razie, gdy sąd kontrolujący tę dopuszczalność poweźmie wątpliwości co do prawidłowego oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia, to ma prawo i obowiązek jej sprawdzenia. W tym celu sąd może zarządzić dochodzenie, o którym stanowi art. 25 § 1 k.p.c. i po jego zakończeniu wydać postanowienie określające prawidłową wartość przedmiotu zaskarżenia. Ustawodawca określenie rodzaju czynności dochodzeniowych pozostawił uznaniu sądu. Dochodzenie może między innymi obejmować zwrócenie się do pełnomocnika strony o wskazanie metody, którą strona przyjęła, określając wartość przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną. Tego rodzaju wystąpienie do strony nie może jednak, jako niemające na celu uzupełnienia braku formalnego skargi, prowadzić do jej odrzucenia, jeśli strona nie zajmie stanowiska w tej kwestii albo gdy sąd uzna przedstawione wyjaśnienie za błędne lub niewystarczające. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych uprawnionym sposobem prowadzenia dochodzenia jest też zwrócenie się do organu rentowego o ustosunkowanie się do wskazanej w skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia. Powyższe uwagi dotyczą również sytuacji, w której strona wskazuje jako wartość przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną widocznie błędną kwotę i

jest oczywiste, że wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż wymagana przez art. 398² § 1 k.p.c. Także w takim wypadku przyjmowanie założenia, że oznaczenie wartości przedmiotu zaskarżenia nie jest w istocie wymagany oznaczeniem, byłoby sprzeczne z brzmieniem art. 398⁴ § 3 k.p.c. Poza tym, skoro jest oczywiste, że wartość ta jest niewystarczająca, to traktowanie tego rodzaju oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia jako braku formalnego i wdrażanie procedury zwrotu skargi stanowiłoby jedynie zbędne przedłużanie postępowania. W takiej sytuacji wystarczy więc sprawdzenie podanej wartości przez ustalenie wartości prawidłowej i odrzucenie skargi na podstawie art. 398⁶ § 2 lub 3 k.p.c. w związku z art. 398² § 1 k.p.c. jako niedopuszczalnej.

Pogląd przedstawiony w sprawie II UZ 74/13 należy obecnie uznać za dominujący (postanowienia Sądu Najwyższego: z 21 lipca 2015 r., III UZ 4/15, LEX nr 2051112; z 19 maja 2016 r., II UZ 7/16, LEX nr 2057621; z 17 września 2020 r., II UZ 13/20, LEX nr 3208651).

W rozpoznawanej sprawie pełnomocnik ubezpieczonej wskazał w skardze kasacyjnej wartość przedmiotu zaskarżenia w kwocie 82.473 zł i sposób jej obliczenia, natomiast organ rentowy w odpowiedzi na skargę kasacyjną zakwestionował prawidłowość tego wyliczenia, zarzucając, że wartość przedmiotu zaskarżenia kasacyjnego wynosi 75 zł. Sąd Apelacyjny – nie przytaczając i nie odnosząc się do zawartego w skardze kasacyjnej i odpowiedzi na nią uzasadnienia stanowisk stron w tej kwestii - uznał za właściwy sposób ustalenia wartości przedmiotu zaskarżenia zaprezentowany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, argumentując, że organ rentowy dysponuje służbami i narzędziami niezbędnymi do prawidłowego wyliczenia spornej różnicy w wysokości emerytury ubezpieczonej. Tym samym Sąd nie dokonał samodzielnej kontroli wartości przedmiotu zaskarżenia kasacyjnego, lecz kompetencję tę scedował w całości na jedną ze stron postępowania. Rację ma żaląca się, podnosząc, że w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia nie nawiązano do istoty sporu o wysokość dochodzonego przez ubezpieczoną wyrównania emerytury za okres wstrzymania wypłaty świadczenia i nie wskazano, według jakiego algorytmu należało dokonać wyliczenia będącej przedmiotem sporu i zaskarżenia różnicy między żądaną a wypłaconą odwołującą się kwotą wyrównania. To z kolei uniemożliwia ocenę

prawidłowości toku rozumowania Sądu Apelacyjnego w zakresie objętym zaskarżonym postanowieniem.

Mając powyższe na uwadze, z mocy art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

[SOP]

[a!]